

Kart i bakpermen!

Naturkart langs Ljanselvas øvre del

Hilde Friis Solås
Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

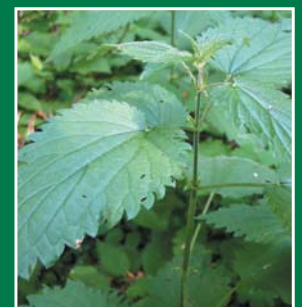

Foto: Gjermund Andersen

Opplevelsen av vann i eventyrskogen!

Når en eng slås jevnlig blir det mer av denne!

Lag suppe - men ikke brenn deg!

Bli med - se den frodige oreskogen eller sporene etter Korpsås - Olsen! Kanskje er du så heldig at du får se ørretten stå stille i en kulp? Vi har delt innholdet i heftet i tre: Planter og dyr, Kulturminner og Eventyrskog.

Naturvernforbundet i Oslo og Akershus

www.noa.no

Innhold

Biologisk mangfold.....	3
Hva er et naturkart?.....	3
Hva er et vegetasjonskart?.....	3
Post 1 Ved Sagstua.....	4
Post 2 Sagdammen.....	6
Post 3 Granskog med lave urter.....	7
Post 4 Gråor - skog.....	8
Post 5 Ugrassamfunn.....	9
Post 6 Fuktig bergvegg (under bro).....	10
Post 7 Park.....	11
Post 8 Granskog med blåbær.....	11
Post 9 Eventyrskogen.....	12
Post 10 Maurtue og planter i nærheten.....	14
Post 11 Rester etter Korpås - Olsens hytte.....	15
Dyr i området.....	15
Vegetasjonskart med natursti.....	16
Post 12 Furuskog med lav lyng.....	17
Treslag i området.....	18

Ordforklaring

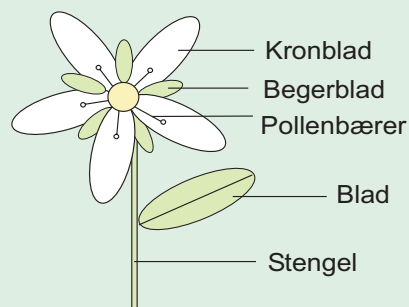
Jordstengel - underjordisk del av stengel (ikke rot).

Kjertel - et lite organ som skiller ut stoffer.

Kjertelhår - hår med klebrig, ofte kuleformet spiss.

Sambu - både hann- og hunn-blomster på samme plante.

Særbu - hann-blomster på noen planter. Hunn-blomster på andre.

Takk

En stor takk til alle som har bidratt i arbeidet med dette heftet!

Hallgeir Thorbjørnsen har vært god kontaktperson i bydel Østensjø. Gjermund Andersen har deltatt i faglige diskusjoner, og har sammen med Laila Holmen og Jørgen Huse bidratt administrativt. Botanisk forening og Naturarkivet har stilt bilder til disposisjon. Vi takker også for samarbeid med Oslo Elveforum ved Trine Johnsen og Evelyn Halleraker.

Vi takker også for finansiell støtte fra Kultur- og idrettsetaten i Oslo kommune, byrådsavd. for miljø og samferdsel, Bydel Østensjø.

Foto: Hilde Friis Solås (hvis ikke annen er nevnt)
Layout: Helen Svensson/ Hilde Friis Solås

Kilder

- Bang, P. & Dahlstrøm, P. (1972)** Dyrespor. NKS-forlaget. Oslo 1980.
- Berg, G. A., (1980)** Floraen i farger 1. H. Aschehoug & Co.
- Direktoratet for naturforvaltning (undervisningssider):** www.ungute.no
- Fremstad (1997)** Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12: 1-279.
- Haugset, T., Alfredsen, G. & Lie, M.H. (1996)** Nøkkelbiotoper og arts mangfold i skog. Siste sjanse, Naturvernforbundet i Oslo og Akershus.
- Jonsson, B. & Semb-Johansson, A. (red.) (1990)** Norges dyr. J.W. Cappelsens forlag a.s.
- Kummen, T. & Larsson, J. Y. (1990)** Vegetasjonskart for Oslo. Oslo kommune, etat for miljørettet helsevern.
- Kålås, J.A., Viken, Å. & Bakken, T. (red.) (2006)** Norsk rødliste 2006. Artsdatabanken.
- Lid, J. & Lid, D.T. (2005)** Norsk flora. 7. utgave ved Reidar Elven. Det Norske Samlaget.
- Lindbekk, B. (2000)** Våre skogtrær. Omega forlag.
- Mossberg, B., Stenberg L., Ericsson, S. (1995)** Gyldendals store nordiske flora. Norsk utgave. Gyldendal Norsk forlag.
- Naturarkivet:** www.naturarkivet.no
- Norsk botanisk forenings plantefotoarkiv:** www.nhm.uio.no/botanisk/nbf/plantefoto/index.htm
- Norsk zoologisk forening:** www.zoologi.no
- Ryvarden, L. (red.) (1993)** Norges planter. J.W. Cappelsens Forlag.
- SABIMA-seminar 2005** om ny lov for biologisk mangfold: **Professor Nils Chr. Stenseth**, UiO: Hva er nødvendig av arealer for å sikre det biologiske mangfoldet?
- Senje, S (1975)** Østmarka
- Stordal, J. (1977)** Soppene i farger. H. Aschehoug & Co.
- Tinggaard, K.A. (1982)** Fuglene i farger. H. Aschehoug & Co.

Biologisk mangfold

Vi vil vise deg noe av den store variasjonen som finnes selv på dette lille området. I Norge finnes det så mye som 60 000 ulike dyre- og plantearter. Allikevel er dette bare en liten del av alle artene som finnes i verden.

På slutten av 2006 kom det en ny norsk rødliste. Dette er en liste over plante- og dyrearter som er sårbare eller står i fare for å bli utryddet. Den er lang - hele 3886 arter! Rødlista forteller oss at de største truslene mot disse artene er skogbruk og menneskers nedbygging. **Det forsvinner et lite stykke Norge hver dag!**

Arter forsvinner ikke alltid med en gang selv om man ødelegger store deler av leveområdet. Men etter en tid kan artene likevel dø. **Det er farlig å være få.** Når det er få individer igjen av en art skal det bare en tilfeldighet til for at den dør ut. Det er også viktig at de områdene som er igjen er sammenhengende. Da kan dyr og planter av samme art holde kontakten med hverandre og formere seg. Men hva kan så du gjøre? Hvorfor forteller vi dette til deg? Fordi du betyr noe! Fordi hver og en av oss har et ansvar for hvordan det går med naturen vår. Vi ønsker å dele naturgleden med deg fordi: Det vi er glad i - det har vi lyst til å verne om!

Hva er et naturkart?

Naturkartene er et prosjekt fra Naturvernforbundet i Oslo og Akershus. I 2005/2006 ble det laget naturkart i 6 bydeler i Oslo (Alna, Bjerke, Grorud, Nordre Aker, St. Hanshaugen og Stovner). Ytterligere 6 kart lages i 2006-08 (To til i Nordre Aker samt et i Gamle Oslo, Frogner, Østensjø og på grensen til Bærum). I utgangspunktet inneholder kart-heftene informasjon som er bygd opp rundt et **vegetasjonskart**. Langs Ljanselva har vi i tillegg informasjon om noen dyr samt eventyrskog.

Hva er et vegetasjonskart?

Er ikke skog bare skog? Kan det være noe system på **hvor** ulike typer skog finnes? Alle ville planter lever i en konstant konkurranse med hverandre. De må konkurrere om vann og næringsstoffer til røttene sine og om å få lys til bladene sine. Den planten som er best tilpasset miljøet på voksestedet vil vinne denne kampen. Hvilke planter som vokser i et område bestemmes av **økologiske faktorer**. Økologiske faktorer er f. eks. vanntilgang, klima, snødekke, berggrunn, jordsmonn og næring, og ikke minst dyr og andre planter. De plantene som vokser et sted er de som utnytter og tåler de økologiske faktorene best på akkurat det stedet. I områder som har fått utvikle seg gjennom noen hundre år er det derfor langt fra tilfeldig hvilke planter som vokser hvor. Planter som har noenlunde samme krav til miljøet, og samtidig er tilpasset hverandres tilstedeværelse, vil vokse på samme sted. De danner det vi kaller et **plantesamfunn** eller en **vegetasjonstype**. Det er disse du kan finne igjen på **vegetasjonskartet**. Vegetasjonskartet kan fortelle deg hvor du finner blåbær for eksempel!

Vegetasjon varierer, men ikke alltid etter skarpe grenser. Det er derfor ikke sikkert du ser noe tydelig skille akkurat der streken går på kartet. Men tenker du på områdene samlet, vil du nok se at det er forskjell på dem.

Giftig/ Spiselig

Noen av plantene vi finner underveis er spiselige og også veldig gode. Men vær oppmerksom! IKKE SPIS noe FØR du er HELT sikker på hva det er og at det er spiselig! Mange planter som er spiselige kan ligne på planter som er giftige.

Plukking

Det kommer andre etter deg! Ikke plukk plantene på postene!

ISBN-13: 978-82-90895-28-5

ISBN-10: 82-90895-28-3

Post 1 Ved Sagstua

Sagstua: 1800-talls-stua ble gjenreist i 2002. Den er bygget på grunnmuren til den gamle som brant i 2000. Her holdt sagmesteren og hans dreng til. De drev Skullerud-saga med vann fra Sagdammen. Dammen ble laget kunstig for å samle opp vann til saga. Den har nylig blitt gjenskapt som kulturminne, men nå noe mindre.

Sagstua kan lånes gratis av skoler og barnehager i området.

Miljøprosjekt Ljanselva har ansvaret for dette. Se: www.ljanselva.org Miljøprosjekt Ljanselva jobber også for å holde kulturlandskapet på Sagløkka åpent. Foreløpig har de avtaler med Bakkeløkka som lar hestene sine beite her. Etter hvert er planen et samarbeid med Friluftsetaten og Norges Vel. Da er tanken at det skal bli kuer, kanskje også sauer, som beiter her.

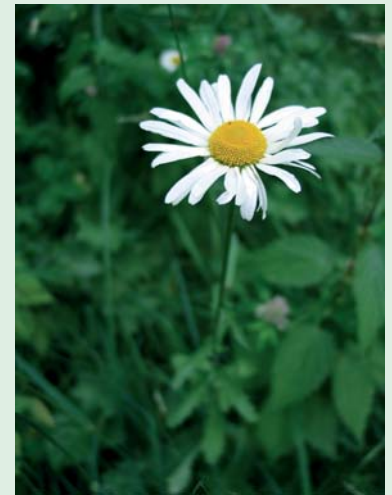
Disse **treslagene** fant vi rundt Sagløkka: bjørk, selje, ask, evt. rødhyll og furu. Kanskje du finner enda flere?

Engknoppurt *Centaurea jacea*
30-70 cm. Kurver 1,5-2 cm brede med lyst purpurrøde blomster. Nedre blad noe fliket. Vanlig på åpen, tørr-frisk moldjord. Blomstrer i juli-september.

Sølvmyre *Potentilla argentea* 15-50 cm. Kronblad lysegule, 4-5 mm lange. Alle bladene er hvitfiltet under. Den vokser på tørre steder. Det kan være slåtteng, tørrbakke og berg. Vi kan også finne den som ugras i veikanten. Blomstrer juni-september.

Prestekrage *Leucantemum vulgare* 20-70 cm. Flerårig. Stengel oftest uten greiner. Nederste blad stilkete. Når en eng slås jevnlig blir det mer av denne. Nokså vanlig i det meste av landet, men det har blitt mindre av den i senere tid. Blomstrer i juni-august.

Ryllik *Alchemilla millefolium* 10-60 cm. Stengel og blad mykt lodne. Mange ca. 5 mm brede kurver av blomster. Kronbladene i kanten av disse er hvite eller rosa. Det blir mye mer av denne når det beites. Blomstrer i juni-oktober.

Ugrasklokke *Campanula rapunculoides* 20-80 cm. Flerårig. Lange jordstengler med tykke knoller. Nikkende blomster, oftest til en side. Fiolett krone, ca. 2,5 cm lang. Blomstrer i juni-september. Kommer fra Europa og Vest-Asia

Tirltunge *Lotus corniculatus* 10-20 cm. Gule-rødorange blomster. Vokser ofte på mager jord. Blomstrer i juni-juli.

Markjordbær *Fragaria vesca* 5-20 cm. Lange utløpere. Blad trekoplete, midttanna på endesmåbladet er like lang eller lengre enn de andre. Blomster-skaftet har tiltrykte hår. Kronblad 4-6 mm lange. Blomstrer i mai-juni. Modne bær i juni-juli. Jordbæret løsner lett.

Gulflatbelg *Lathyrus pratensis* 20-60 cm. Flerårig. Stengel kantete. Klatrer i andre planter. Bladene ender i en forgrenet klengetråd. Klase på langt skaft med 5-12 gule blomster. Blomstrer i juli-august.

Skogkløver *Trifolium medium* 20-50 cm. Flerårig. Småblad smale. Stengel med knebøyde ledd. Småblad glatte på oversiden, hårete under. Krone rød. Hodene stilket. Blomstrer i juni-august.

Prikkperikum *Hypericum perforatum* 20-80 cm. Stengel med to langsgående lister. Små blader med mange lyse kjertler (prikker). Du ser kjertlene lettest om du holder bladet opp mot lyset. Kronblad mørkegule med svarte kjertler (prikker eller streker). Blomstrer i juli-august.

Hvitkløver *Trifolium repens* 10-40 cm. Flerårig. Krypende. Tre og tre småblader i hvert blad. Blomster hvite eller rødlige. Denne planten klarer seg absolutt best når det beites. Blomstrer i juni-september.

Post 2 Sagdammen

Denne dammen ble laget for å få samlet nok vann til å drive Skullerud-saga (se post 1). Når vann står så stille som det gjør i en dam, lages spesielle leveforhold for planter og dyr. Vi skal se noen eksempler på planter og dyr som lever i og rundt dammen.

Rundt dammen finner vi **treslagene**: bjørk, rogn, gran, osp, gråor, spisslønn, hegg, svartor, alm

Stokkand *Anas platyrhynchos* 57 cm lang. Vanlig ved vann fra kysten til fjellet over det meste av landet. En del trekker til de britiske øyer og Kontinentet, mange overvintrer langs kysten. Stokkender dykker vanligvis ikke etter maten. I stedet siler den mat ut fra vannet mens den svømmer omkring.

Sennegrass *Carex vesicaria* 30-90 cm. Vanlig på våt næringsrik jord. Dette er en starr. Starr er en plantefamilie som ligner på gress. De fleste plantene i denne har trekantet stengel. Hos denne er stengelkantene skarpe. Øverst er stengelen ru. Bladene er 4-6 mm brede og klart grønne. Har vært brukt av samene til skotøy. Den trakk til seg fuktighet og gjøre at de alltid kunne være tørre på beina.

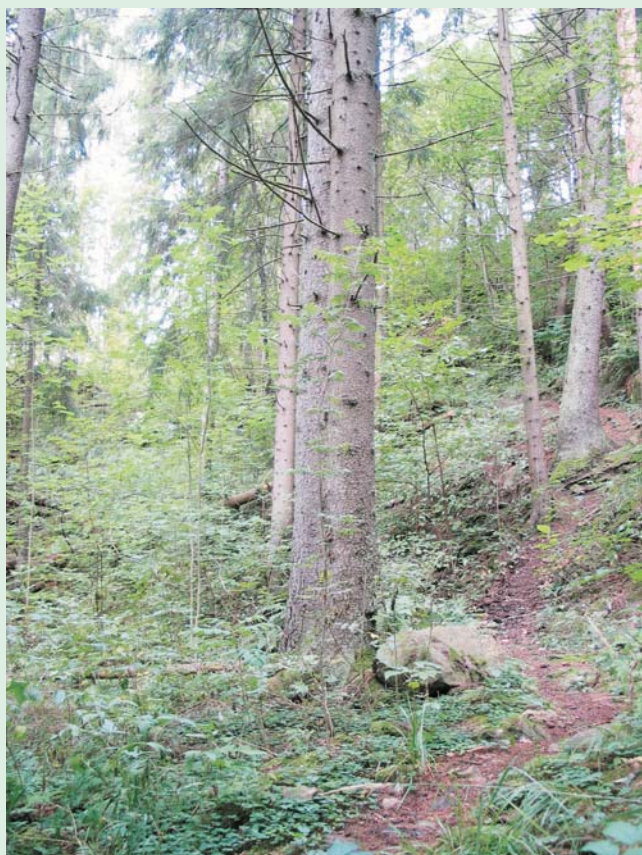
Lyssiv *Juncus effusus* 30-100 cm. Vanlig på fuktig, mager jord. Vokser i tette tuer. Grågrønt strå uten blader. Blomster blekt brune. Margen i stråene ble tidligere brukt til veke, derav navnet. Blomstrer i juni-august.

Bred dunkjeve *Thypha latifolia* 1-1,5 m. Blader 1,5-2 cm brede. Blomsterstanden er først grønn, siden brun. Hunnakset er kjeveformet, 1-2 dm langt og 2-3 cm bredt. Blomstrer i juli. Syns du den ligner på en kjeve?

Post 3 Granskog med lave urter

Denne skogen vokser på tørre steder i kalkrik jord. Derfor er den artsrik. I denne typen skog finner vi en del av de samme artene som i granskog med blåbær. Men i tillegg finner vi en del andre arter som bare kan vokse når de har nok næring og kalk. Eksempler på dette er teiebær, blåveis, kantkonvall og markjordbær.

I skogen **akkurat her** finner vi: Gran, bjørk, rogn, spisslønn, selje, hassel, ask, osp, hegg.

Skogsveve
Hieracium sp. Alle eller de fleste bladene sitter i en rosett nederst mot bakken. Disse bladene har grovt tannet kant og har lang bladstilk. Stengelen har av og til noen få blad. Mange små gule blomster er samlet i hver av flere kurver.

Gran *Picea abies*
Høyt tre med korte, parvise nåler. Sambu. Kvae fra gran har blitt brukt som tyggegummi. Har du prøvd det?

Grankongler. Grantreets røde blomster blir til lange kongler. Noen ganger når vi går i skogen finner vi grankongler som er spist på. Ulike dyr spiser forskjellig. Når vi finner en konge i skogen kan vi finne ut hvilket dyr som har vært der. Mus spiser konglestilken helt ren. Ekorn lar det stå igjen litt kjafser. Hakkespetter stikker nebbet sitt inn etter frøet under hvert kongleskjell. Derfor er det stor plass mellom kongleskjellene og konglestilken når en hakkespett har vært der.

8 Post 4 Gråor-skog

Hegg *Prunus padus* Stor busk eller tre. Mørk, bitter bark. Blad bredt lansettforma eller avlange, fint kvasstannete, dunhårete under. Hvite blomster i lang klase. Har du sett hvor fin den er når den blomstrer?

Strutseving *Matteuccia struthiopteris* (bregne) 70-150 cm. Store tuer med kortskaftete, lysegrønne og finlodne blad. Disse smalner nedover, men har sin fulle bredde nesten oppe ved den korte spissen. Sporehus sitter på egne blad som står gjennom vinteren.

Denne vegetasjonstypen finner vi gjerne langs elver og bekker der jorda ofte utsettes for flom. Gråorskogen er frodig. Gråor og hegg er de vanligste treslagene. Rips er en typisk busk. Struseving, bekkeblom og hvitveis er arter vi ofte finner i denne skogen.

Treslag i gråor-skogen **akkurat her**: Gråor, selje, hegg, bjørk, svartor (flott tre rett etter sagdammen), ask, spisslønn, gran, rogn, hassel.

Gråor *Alnus incana* Tre eller stor busk med lysegrå bark. Vinterknopper butte, hårete. Unge kvister korthårete. Blad matte, sagtannet, spisse eller avrundete. Små frukter som ligner på kongler. Sambu. Or gir ikke bismak på mat den kommer i kontakt med. Derfor har den blitt brukt til å lage kjøkken-redskaper.

Bekkeblom *Caltha palustris* 10-40 cm. Bladplater 5-8 cm brede, blankt mørke grønne. Blomster 2-5 cm brede, mørkegule. Frøet er laget slik at det lett skal kunne spre seg med vann. Blomstrer mai-juni. Vanlig på våt, næringsrik jord.

Vendelrot *Valeriana sambucifolia* 50-100 cm. Blad med 3-5 par småblad og stort endesmåblad. Kronen 5-6 mm lang. Blomstrer juni-juli.

Post 5 Ugrassamfunn

Denne typen vegetasjon finner vi på jordfyllinger og ellers på steder der jorda nylig har vært gravd opp. De plantene som vokser her er gjerne slike som klarer å spire raskt og utnytte at området ikke har andre planter enda. Får et slikt område stå i fred en stund, uten at det graves opp eller fylles på med ny jord, vil vi få inn andre planter. Da er det planter som klarer seg bra på tross av konkurranse som vil overta. Typiske arter i ugrassvegetasjon er burot, åkertistel, stornesle og geitrams.

Hestehov *Tussilago farfara* 5-20 cm. Vanlig på leiret, fuktig jord. Bladene kommer seinere enn blomstene og er 10-30 cm brede. Disse har et tett, filtaktig lag av hår under. Blomstrer i mars-mai.

Mjødur *Filipendula ulmaria* 50-100 cm høy. Sterk lukt. Blad oftest hvitfiltete under. Nedre blad med 3-5 par store sidefinner og en litt større, oftest treflikete endefinne. Små gulhvite blomster. Blomstrer i juni-juli.

Stornesle *Urtica dioica* 50-100 cm. Blad motsatte og tannete, dobbelt så lange som bladstilken. Med eller nærmest uten brennhår. Blomsterknippet er lengre enn bladstilken. Særbu. Blomstrer i juli-august. Vokser på næringsrik jord. Unge skudd kan kokes og gir nydelig suppe. Lag suppe! Men ikke brenn deg!

Kanadagullris *Solidago canadensis* 50-150 cm. Blomsterkurver ca. 5 cm lange. Blomstrer i september-oktober. Planten er innført som pryddplante. Sprer seg til tette bestander i naturen som nesten er uråd å bekjempe!

Geitrams *Epilobium angustifolium* 30-150 cm. Rett, ugreinert og tettbladet stengel. Mørkerød begerblad og rosa blomster. De blomstene som er nederst på stengelen starter å blomstre først. Utover sommeren begynner blomstene lenger og lenger opp på stengelen å blomstre. Dermed kan du se på geitramsens hvor langt vi har kommet på sommeren! Blomstrer i juli-august.

Post 6 Fuktig bergvegg (under bro)

Her går elva et stykke lavere enn stien. Sola kan ikke stråle rett på bergveggen. Derfor blir det ganske fuktig her, og vi finner en god del arter som trenger mye fuktighet for å kunne vokse. Dette gjelder både bregne- og mose-arter.

Sisselrot *Polypodium vulgare* Blad nesten hele med avrundete spisser. Jordstengelen smaker lakris!

Gjøksyre *Oxalis acetosella* 5-10 cm. Flerårig. Jordstengel med lyse skjellblad. Hjerterformede blader. Kronblad hvite, av og til rosa eller lyst fiolette. Blomstrer mai-juni. Spiselig! Smaker syrlig! Prøv!

Bjørnemose *Polytrichum* sp. Dette er kanskje en av våre største og flotteste moser. Stengelen eller stammen er sterk og rødbrun, og bladene er sylspisse og sitter i fine kranser. De vokser gjerne i store matter eller puter på litt fuktig mark. Navnet har den nok fått fordi bjørnen ofte samler den og liker å ha den i hiet som liggeunderlag.

Skogburkne *Athyrium filix-femina* 30-100 cm. Vanlig på fuktig mold- jord i halvskygge. Bladskaft minst $\frac{1}{4}$ av lengden på bladplaten. Hvis du ser på undersiden av bladet kan du se små "kommategn". Det er samlinger med sporehus. I sporehusene er det sporer som kan bli til nye bregner.

Stankstorkenebb *Geranium robertianum* Stinker! Kjenner du det? Planten er 15-40 cm. Blomstrer fra mai til september. Vanlig på nitrogenrik og middels fuktig jord. Vokser på berg, i steinete løvskog, murer, kratt og brannfelt. (Foto: Jan Wesenberg).

Post 7 Park

Hvorfor vokser det så få trær her? Kan ikke trær vokse alle steder? Her er det park, og det er mennesker som har bestemt hva som skal vokse. De har laget gressplen og slår den jevnlig. Det vokser ikke bare gress her heller - LITT mangfold blir det plass til allikevel.

Treslag rundt kanten av sletta: osp, gran, furu, bjørk, hegg, selje, gråor, rogn, spisslønn, hassel, lind og svartor.

Langs naturstien videre fra Skullerudstua kommer du forbi et område med mye stornesle. Kanskje du kan lage suppe av den? Uansett må du få med deg alle markjordbærene.

Groblad *Plantago major* 5-30cm. Flerårig. Blad snaue eller småhårete. De er eggformete til elliptiske, har lange skaft og er tiltrykt til rosetter. Stengelen er oftest kortere enn bladet og omtrent like langt som det smale akset. Arten er kulturspredd og vokser svært mange steder i verden. Kalles for "hvite manns fotspor".

Post 8 Granskog med blåbær

Denne granskogen er relativt næringsfattig. Derfor er det ikke så mange ulike planter som kan leve her, og skogen blir artsfattig. Dette er dessuten den vanligste skogtypen i Oslomarka. Men skogen har allikevel mange muligheter! Hva med en blåbærtur? Eller å kunne søke ly under et grantre når det regner? Skogbunnen er dekket av blåbærlyng og moser. På lysåpne steder er det mye av en gressart som heter smyle. Andre vanlige planter er maiblom, skogstjerne, stri kråkefot og linnea.

I **akkurat denne** granskogen finner vi rogn, bjørk, selje, gran, furu, osp, (svartor og trollhegg ned mot bekken).

Einstape *Pteridium aquilinum* 40-100 cm. Stor grønn bregne som vokser mange ulike steder. Finnes både i Russland, Øst-Asia og Nord-Amerika! Disse bregnene står ofte tett sammen slik at det blir en vannrett flate av blader.

Stormarimjelle
Melampyrum pratense
10-40 cm. Stengel oftest greina. Kronen 15 mm lang med hjelmformet overleppe. Underleppe med to pukler som nesten stenger svelget. Svartner ved pressing. Blomstrer i juni-august. Stormarimjelle klarer ikke skaffe seg alt den trenger av vann og næring selv. Derfor snylter den ved å suge dette fra røttene til andre planter.

Blåbær
Vaccinium myrtillus 30-70 cm. Grønne, kantete stengler. Blad har takket rand og faller av om høsten. Krona rødlig, bær blåsvart. Både blomst og bær er spiselige og har søt smak. Blomstrer mai-juni. Bær i august. Plukk da vel!

Post 9 Eventyrskogen

Dette er ikke en vegetasjonstype slik som de andre typene skog du har møtt på turen! Denne måten å beskrive skog på handler om opplevelse.

Marka på sitt beste

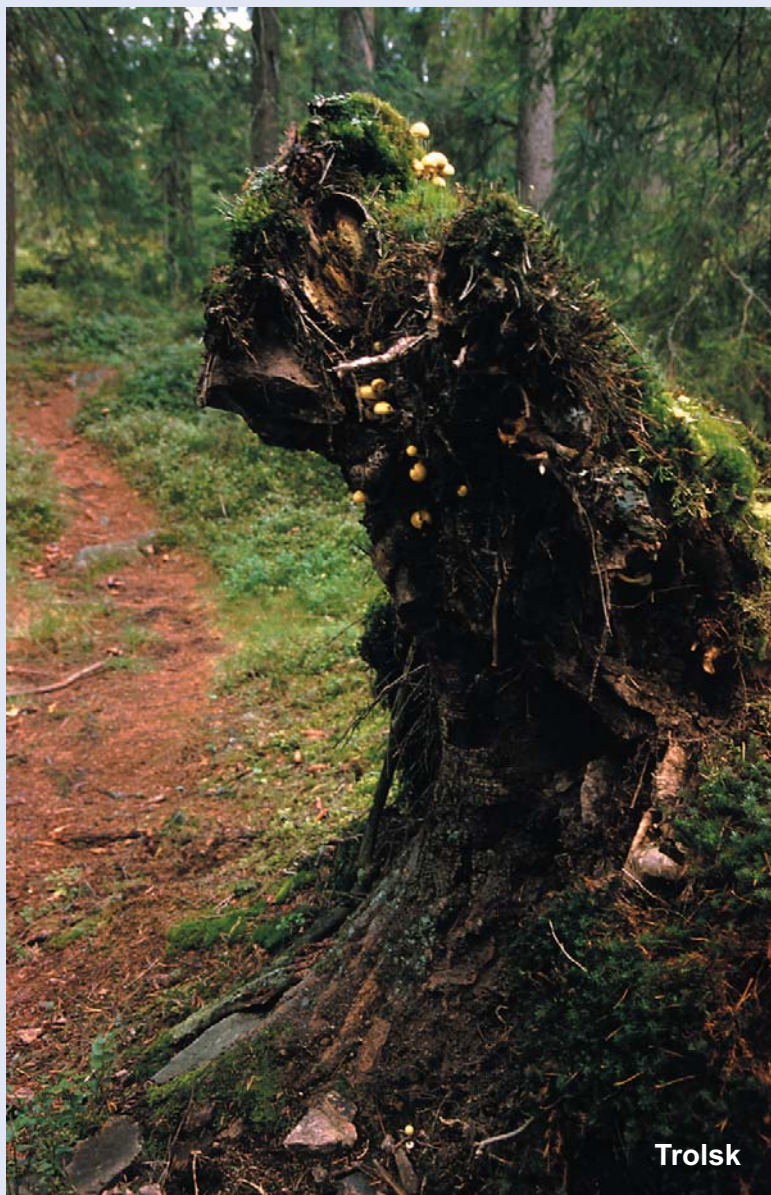
Eventyrskogene har alt turgåeren kan ønske seg. Her finner du stillheten, de dype, trolske skogsrommene, skog med et naturlig preg, med variasjon, med krongle-furu og skjørtegran, dypgrønne mosematter med urørt morgendugg. Her har du dype søkk og granlier, men også skrinne koller med vid utsikt. Myrer og skjulte tjern og kilder frisker opp landskapet, mens eventyrstiene binder dem sammen og bringer deg videre. Eventyrskogene er Marka på sitt beste.

Hva er en eventyrskog?

All ”skog” er ikke skog. Det er stor forskjell på skog, på skogen slik naturen steller den, og slik vi mennesker holder på. Og det er stor forskjell på skogen slik vi stelte den før, og slik vi steller den nå. Stort sett er skogene i ferd med å bli kjedeligere og mindre varierte som følge av at alle trærne stelles helt likt. Da blir det mindre rom for fantasien. Kunne Asbjørnsen greid å gå seg bort en sommernatt på Krokskogen i vår tid?

Det vi kaller **en eventyrskog** er et skogområde som har spesielt høy verdi for friluftsliv og opplevelse. Vi tror at alle som oppsøker en eventyrskog vil være enige om at det er noe spesielt ved den. De skiller seg gjerne tydelig ut fra omkringliggende områder fordi de har mye gammel skog og stor variasjon.

Her er noen bilder som gjør at vi mener denne skogen fortjener å kalles en eventyrskog. Dette fant vi. Hva finner du?

Trolsk

Stilhet

Fraværet av menneskeskapte lyder gjør det mulig å oppleve naturens egne. Sett deg ved bekken og lytt!

Opplevelse av vann, bekker og myrer

Vannfallet renner og strømmer, styrter og fosser, bruser og skummer. Men lenger ned risler bekken roligere gjennom skogen og blir tjern. Tjernet er et mål, både for vannet og for oss. Vi kommer dit gjennom skogen og vet plutselig at vi er fremme. Vannet har lyder og skaper bilder. Vannet skaper rom. Vi fjetres av skodde og frostrøyk over stille vannspeil.

Rom-opplevelse

Når du kommer til en åpning i skogen - har du tenkt på at det er nesten som å komme inn i et rom? Når vi går på en sti, går vi på et gulv av jord og stein, barnåler, mose og lyng. Vann kan også være gulv. Trær og busker utgjør vegger og tak. Rommet varierer sterkt etter hvert som vi beveger oss innover. Det åpner seg og lukker seg for oss.

Enkelte steder kan vi se ut av rommet. Stiene går oppe på åser og rygger som gir oss utsikt over landskapsrommene. Myrer og sjøer gir mulighet for oversyn. I tillegg endrer lysforholdene seg i forhold til skogen. Romfølelsen kan være i stor og liten skala, fra store landskapsrom til rommet mellom to steiner.

“Vilt”

Bratte stup, steinurer, kløfter og hufs. Når terrenget står på høykant blir det spennende! Bergvegger og koller bidrar til å forme “rom” i skogen. Vi kan være indianere i storskogen, og oppleve storslagne utsikter når vi kommer opp.

Historisk sti

Utsikt, oversyn

Vi trekkes til toppene, til utsikt over større områder og oversikt over terrenget vi er i. Kontrastene mellom skogens rom og utsiktspunktene gjør turen spennende og opplevelsen rikere.

Fantasieggende og spennende. Trolsk

Har stedet særpreg? Er det originalt? Avviker det fra omgivelsene? Er det noe ved det som pirrer fantasien? Rare figurer, lukkede ”rom”, uoversiktlige kløfter osv. Inspirert av eventyriustrasjonenes billedverden: uorden, dunkelhet, veltede trær, naturkreftenes virkning og tidens tann.

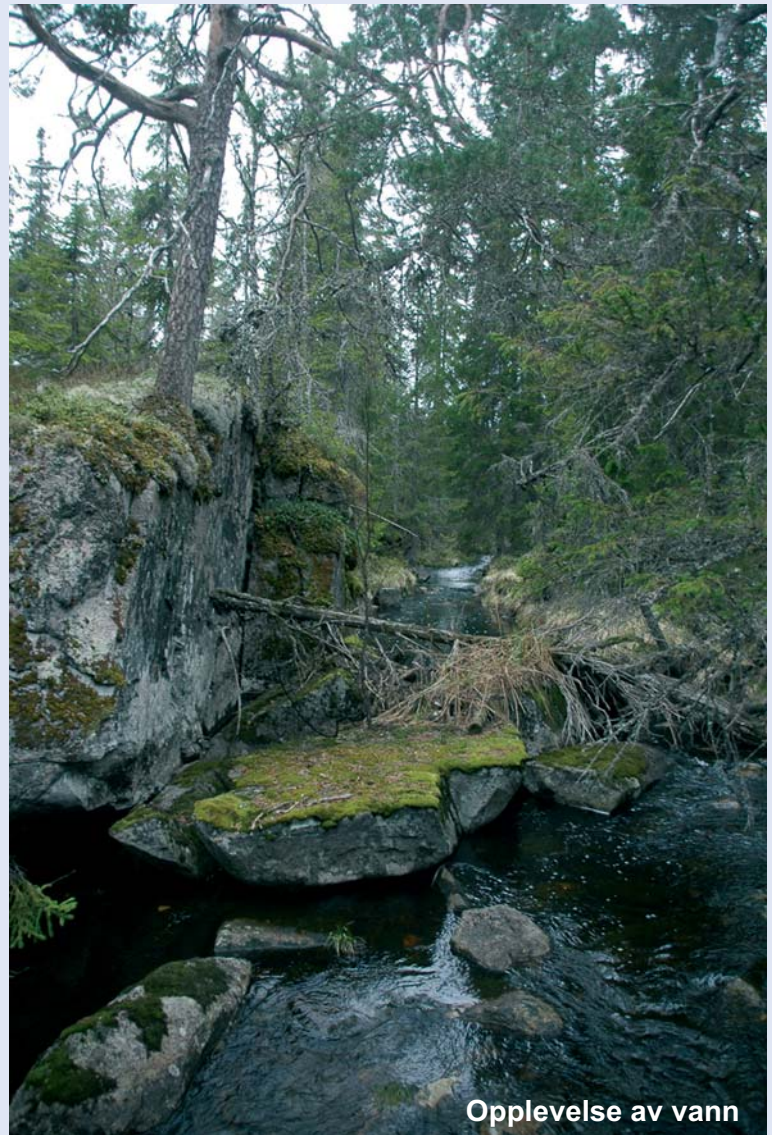
Gammel skog

I Marka får vi fine opplevelser og stemninger. Gode minner lagrer seg i hukommelsen og skaper forventninger om å kunne komme igjen og oppleve ting på nytt.

Forventningen kan snus til skuffelse, dersom området og opplevelsen er ødelagt i mellomtiden. Steder blir en del av oss selv, av vår identitet. Gjør vi noe med stedet, gjør vi noe med oss selv. Gjenkjennelse er en forutsetning for folks mulighet til å bygge opp og styrke sitt personlige forhold til skog og landskap. (Foto Gjermund Andersen)

Ordforløring

Fjetres - trollbindes

Opplevelse av vann

Post 10 Maurtue og planter i nærheten

Murtue

”Liten? Jeg? Jeg fyller meg selv fra topp til tå – fra øverst til nederst – fra innerst til ytterst. Er du større enn deg selv, kanskje?” (fritt etter Inger Hagerup). Mauren er et insekt. Alle insekter har seks bein. Mauren bygger tuer av barnåler i skogen. De fleste maurene i en murtue er små arbeidere, men det er også dronninger og hannmaur. På en varm dag når sola steker i juni kan du se mange ganske store maur med vinger. Det er dronningene og hannmaurene som er ute og svermer. Mauren holder små bladlus som ”husdyr”. Bladlusene melkes for å få sukker.

Blåveis *Hepatica nobilis* 10-15 cm. Flerårig. Blad tykke og trelappete, først dunhårete, siden snaue, står grønne om vinteren. Tre silkelodne svøblad sitter som et beger under blomsterbladene. Blå blomsterblad, av og til hvite eller røde. Ser du blåveisen som er i nærheten av murtua her? Det er ikke tilfeldig. Blåveis spres av maur. Blomstrer i april-mai.

Hengeaks *Melinca nutans* 30-60 cm. Rue strå. Blad ca. 4 mm brede, korte og stive. De er blanke på undersida og matte på oversida. Småaks er rødbrune, runde i toppen. Spres av maur. Tror du noen av maurene i tua har brakt den hit? Blomstrer i mai-juni. (Foto: Pål Klevan)

Blåklokke *Campanula rotundifolia* 10-50 cm. Den blå kronen er ca. 2 cm lang. Vokser i enger og i bakker. Blomstrer i juli-september. Kan du høre lyden når den ringer?

Stri kråkefot *Lycopodium annotinum*. Den er vanlig på mager jord. Vokser gjerne i barskog og i fuktig skog. Greiner 1-1,5 cm tykke. Greinene er opprette og har spisse, små blader. Om høsten (september- oktober) får den lys brune sporebærere.

Post 11 Rester etter Korpås-Olsens hytte

Sverre M. Fjellstad hadde de første natur-programmene i NRK. Han forteller at Korpås-Olsen som bodde her var hans store læremester. På den måten ble han ordentlig kjent med dyr og natur. Hytta til Korpås-Olsen gikk nesten i et med terrenget. Den lå godt skjult – vegg i vegg med en berghammer midtveis oppe i Korpåsen. Korpås-Olsen var preparant eller ”utstopper”. I hytta var hver vegg og krok fylt av dyr – utstoppet eller under preparering! Det var elg-hoder, harer, ekorn, ulike musarter, hauker, tiurer og orrhaner. Dessuten et utvalg av skjelletter og kranier. Han solgte utstoppede dyr også til zoologisk museum på Tøyen.

Abildsø skole fikk det som var igjen av utstoppede dyr etter Korpås-Olsen. Det står bare noe få rester etter hytta igjen i skogen i dag: Rest av en seng og en ovn. Litt lenger borte er det satt opp en minnestein med navnet hans på.

Minnestein

Dyr i området

Elg *Alces alces* - gråbrun til nesten svart. Lyse bein og et langt ansikt med store ører. En voksen elg har skuldrene mer enn 2 m over bakken og veier opp til 750 kg! Rogn, selje og osp (se siste side) er elgens favoritt-mat.

Ørret *Salmo trutta* – Det fins ørret i Ljanselva. Har du sett den? Smyg deg forsiktig bort til kanten av en av broene vi går forbi! Ørreten lever av bunndyr, dyreplankton, overflateinsekter og småfisk. Lever i bekker, elver, innsjøer og i havet langs kysten. (Foto: Kim Abel).

Det finnes også **andre dyr** i området; som grevling, kattugle og rådyr.

Vegetasjonskart med natursti

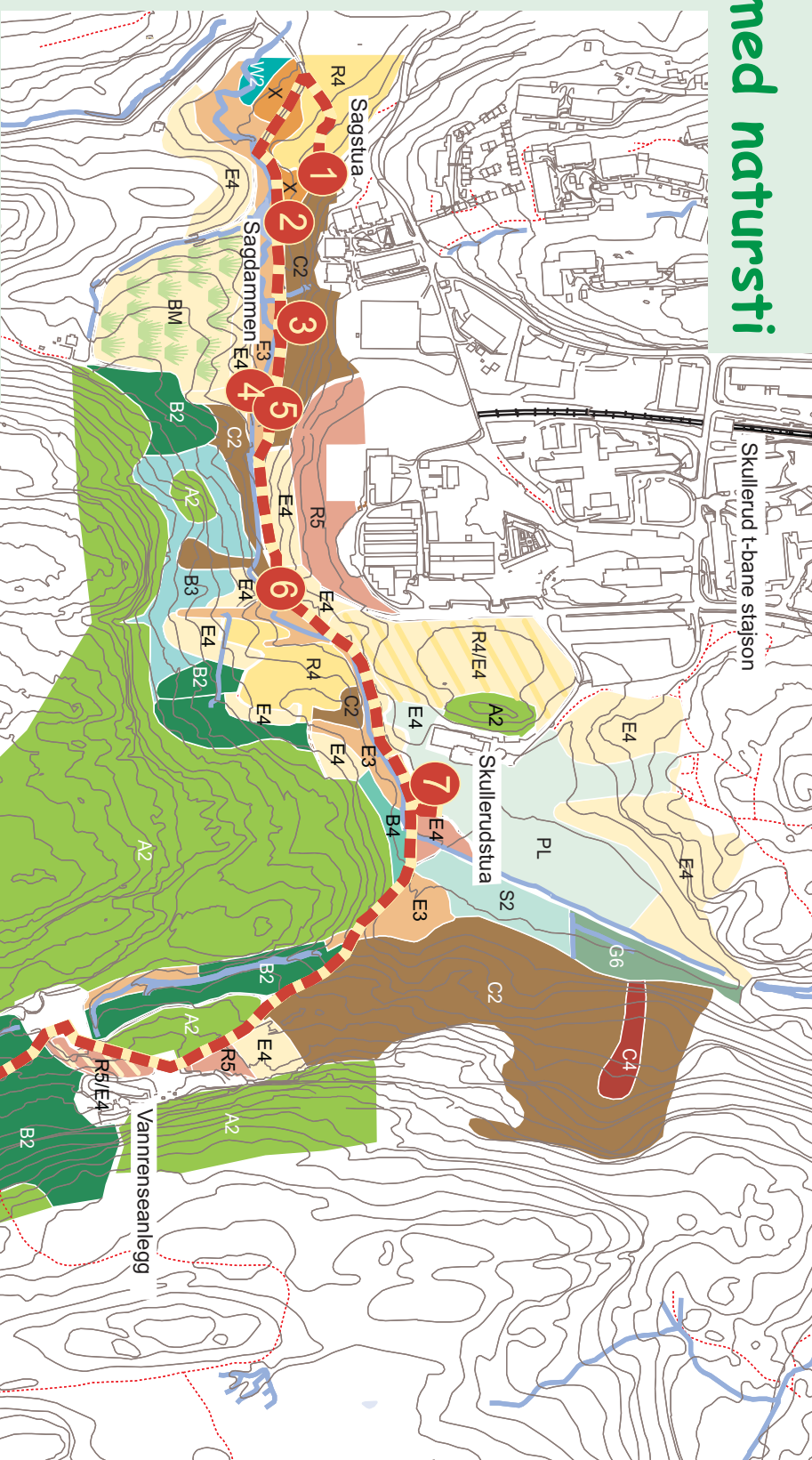
Kodene (A2, B2 osv.) er standardkoder for vegetasjonstyper. Noen forenklinger er gjort.

Tegnforklaring

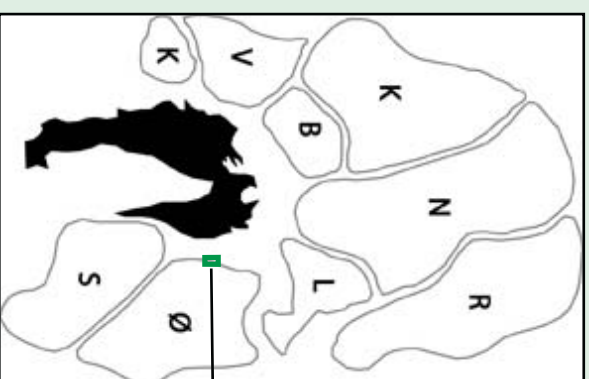
- Natursti
- Natursti-poster
- Eventyrskog
- Sti
- T-bane
- Vei
- Bygninger
- Elv/ bekk
- Kote

Vegetasjonstyper

- A2 Furuuskog med lav og lynn
- B2 Granskog med blåbær
- B3 Granskog med små bregner
- B4 Granskog med store bregner
- BM Beitemark
- C2 Granskog med lave urter
- C4 Granskog med høye stauder
- E3 Grår-skog
- E4 Hagemarkskog
- G3 Gran-sumpskog
- G6 Sumpskog med svartor
- PL Plen
- R4 Rik eng
- R4/E4 Rik eng/hagemarkskog
- R5 Uggrassamfunn
- S2 Fuktig eng
- R5/E4 Uggrassamfunn/rik eng
- W2 Sump med litt sjeldne starr
- X Eng i gjengroing

Oslos bymarker

Kartutsnitt

100 0 100 200 meter

Post 12 Furuskog med lav og lyng

I denne skogen står trærne ofte spredt. Det gjør at det blir mye lys. Ved siden av furu finner vi ofte osp, rogn og gran. Vi finner gjerne denne vegetasjonstypen på knauser og åsrygger med tynt jordlag. Der er det tørt og næringsfattig. Skogen vokser seint. På skogbunnen finner vi typisk: Røsslyng og krekling, ulike arter av lav samt sigdmoser. I furuskogen **akkurat her** finner vi: Furu, gran, bjørk, spisslønn, osp og selje.

Islandslav *Cetraria islandica* er vanlig i Sør- Norge blant mose og andre lav på tørre rabber eller på nesten nakent berg.

Furu *Pinus sylvestris* Stort tre med lange, parvise nåler. Hver nål blir 2-4 år i Sør-Norge. Nye nåler kommer bare på nye skudd. Sambu.

Røsslyng *Calluna vulgaris* 10-30 cm. Små, nålformete blader i fire rader. Beger rødfiolett og større enn kronen. Blomstrer i august-september. Te av røsslyng har blitt brukt som sovemedisin. Av røsslyng får vi den beste honningen – lynghonning.

Kvitkrull *Cladonia stellari* Vokseformen likner små busker. Disse danner tette matter. Den gule fargen skyldes et stoff som heter usninsyre. Det dreper bakterier. Kvitkrull har derfor blitt brukt som medisinplante. Denne laven er viktig føde for reinsdyr. Den blir brukt i kranser og dekorasjoner. Det blir solgt omtrent 200 jernbanevogener med kvitkrull fra Norge til Danmark og Tyskland hvert år.

Treslag i området

Alm *Ulmus glabra* Blad sagtannet, sterkt rue av korte stive hår på oversiden. Bladstilk mindre enn 3 mm lang. Blomstrer før løvsprett. Vindbestøvet og vindspredd. Har blitt brukt både til barkebrød og til å lage ski.

Ask *Fraxinus excelsior* Stort tre, opp til 15-20 m. Rak stamme. Blad ulikefinna med 3-6 par finner. Blomster små og svart-fiolette i tette klaser før løvsprett. Flat nøtt med vingekant. Hvordan tror du den sprer seg?

Bjork *Betula sp.* Stort tre, 7 - 20 m. Hvite stammer med svarte felter. Bladstilk halvparten så lang som bladplate. Rakler som sprer pollen før løvsprett. Kan brukes til garnfarging. Garnet får da en klar gul farge.

Furu *Pinus sylvestris* Se post 12

Gran *Picea abies* Høyt tre med korte, parvise nåler. Sambu. Kvae fra gran har blitt bruktsom tygggummi. Har du prøvd det?

Gråor *Alnus incana* Se post 4

Hassel *Corylus avellana* Stor busk eller av og til et tre, 2-6 m. Blad hårete, avrundete, sagtannede. Røde kjertelhår på bladstilken. Blomstrer før løvsprett (rakler).

Hegg *Prunus padus* Se post 4 (Foto: Norman Hagen)

Lind *Tilia cordata* Stort tre opp til 20-30 m. Myke hjerteformete blader. Lind er løs i veden og lett og arbeide med. Derfor er den mye benyttet til treskjæring.

Osp *Populus tremula* Høyt tre med blankt gulgrønn bark. Bladstilk lang og flat. Blad runde med buktende kant. Har du hørt hvordan bladene skjelver i vinden? Veden brukes til å lage fyrstikker.

Rogn *Sorbus aucuparia* 3-10 m. Tre eller stor busk. Blad med 6-8 par finner. Røde bær som kan brukes til å lage rognebær-gelé eller rognebær-grøt. Blomstrer i mai-juni.

Svartor *Alnus glutinosa* Tre med mørk gråbrun, oppsprukket bark. Bladene er ikke spisse i tuppen som gråor, men er butte eller med et innsnitt i bladspissen.

Selje *Salix caprea* Små til store trær, 3-8 m. Blad 5-10 cm lange, eliptiske til omvendt egg-formete. Bladene har tenner eller ujevn kant. Du kan lage seljefløyte av greinene når sevjen stiger opp i treet om våren!

Spisslønn *Acer platanoides* Stort tre, opp til 10-20m. Blad håndfliket. Blomster gulgrønne. Frukten har vinger og er fin å sette på nesene!